

ՀՐԱՆՏ ԴԱՄԻԱՆՈՍԻԱՆ

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The right edge of the page shows the dark binding material, which appears to be made of leather or a similar material. The overall tone is warm and historical.

''ԻՆՉ ՊԵՏԲ Ե ԳԻՏԱՆԱՆ''

Ո՛վ,
Մենք, էրկիմարդիկ,—ah bab!
Մենք, էրկիմարդիկ պէտք է
գիտանանք տոմարակալութիւնը, մարդա-
խաբութիւնը, փոխ դրամ վերցնելու
եղանակը, աւանդիւղորդներու ձեռքէն
փակելու դուրսութիւնը, մեր կիկիներուն
տրտուկներուն համբերելու արուեստը...

Այլ, որուան խոշորը ա՛յն է թէ
ի՛նչ պէտք է գիտանալ կիկները, shes մը,
որով զբաղելու հոգը տրուած է Սիկե-
տարցի իմաստասէր բրոֆ. Միքայէլ
Շամտանձեանին, որ երկար տարիներ
խորհրդածելէ վերջ թէ ի՛նչ պէտք է
գիտանալ կեդրոնական վարժարանի իմաս-
տասիրութեան դասարանին գիտաւ... կան
աշակերտները, և տեսնելով որ ասիէ
խեղ մը չկայ, որոնք է այս տարուան
արձակուրդին մոմայ թէ՛ «Ի՛նչ պէտք
է գիտանալ դեռաւի աղջիկները» —(առ-
նուփօ սիրուն հատոր մը, մեծածախս ու
օրատու հրատարակութիւն Օնիկ
Արզուման, հմայիչ տպագրութիւն Սա-
դանան և 7 դրոշմ՝ քին... անշնան):

... Միքիլ բարեկամս Բոգոյ. Միքիլ
Քոն իմ մարն ընդ համախորհուրդ ա-
ջաղելութեան սիրելիագոյն բարեկամս
Օ՛հ, Օ՛հ, Օ՛հ, Օ՛հ... Նիկ Արզումանի
և օգնականին անգութական ու ճա-
շակատ տպարանին կրկնաբար լարող
բարեկամս Ռաբո Սաքսեանի (արեւոյ
այսպիսի գովազատներ փոխարէն թանկ
տուրք և քանի՜ պողպատակ վատակե-
ցաւ) հանձնարել զարկարար է յոգցող
մեր աղջիկներուն սովորեցնելու թէ...
ի՛նչ պէտք է գիտանալ:

Ո՛ հոգի ու փափուկ՝ պաշտօն, որ
ապագայարար անհամ ու տափակ վար-
ժապետութիւններ աւելի շահեկան է,
քան որ անպատիւ աղուոր ու հանելի
բաներ կան սովորեցնելիք նորարած աղ-
ջիկներուն, և ընտանեացի աւելի ալ...
նշանաւոր, քանի որ անպատիւ նորարած
աղջիկներուն ունեւոր, որ պիտի փափա-
քէին սովորել բոլոր այն բաները զորս
պարտաւոր են գիտնալ և զորս գիտեն
արդէն աւանդ Մ. Շամտանձեանի գիրքը
կարդացած ըլլալու, միայն թէ կը փա-
խաքեն անուշադ մէջ մը անոր հետ
բաղդատելով, տեսնելու համար թէ նա-
յի՛նք պակաս բան մը թողած են, զոր
պարտաւոր են հարկաւ լրացնել:

... Դուստը՝ Շամտանձեան, վերջա-
պէս ձուկ մը բռնեց:

Միշտ Սիկետարցի մը Ներախաբի
կը հրատարակէր բովանդակ մարդկու-
թեան անհասկանալի մնալու տեսչով,
անա՛ հորդն Սիկետարցի մըն է որ կը
հրատարակէ ուրիշ գիրք մը որ լարե-
լով պիտի կարգանք բոլոր հայուկները! —
Անա՛ թէ ինչո՛ւ կ'ըսեն Սիկետարցի՛
ալ կայ Սիկետարցի ալ, il y a faqots
et faqots!

Միքայէլ Շամտանձեան մինչեւ այ-
սօր շատ մը անգամներ խմբագրապե-
տութիւններ ըրաւ, ինչ մը իմաստաբե-
րական յօդուածներ տարագրելով, կարգ-
մը փոխադրանքներ իրենց իրենց չօղա-
փելով, և ո՛չ որ մտքէ կ'անցնէր անոր
գոյութիւնը, բաց ի այն գրաշարներէն
որոնք իր յօդուածները կը շարէին...
չարտօնակա՞նով... Անգղամենք:

Միքայէլ այսօր կը հրատարակէ գիրք
մը — թէ ի՛նչ պէտք է գիտանալ դեռաւի
աղջիկները, և անա՛ րովանդակ ըն-
տելոսագիր փոփոխութիւններ մտա-
նոր անտուր:

Մալուրուկ ծանուցումը կը հրատա-
րակէ և մէկ ոտուով Շամտանձեան
նշանաւոր կը հանդիսանայ, և... Թիթայ
կը օրագիրին նիւթ կ'ընէ այդ հա-
տորը, և անա՛ Շամտանձեան և իր հա-
տորը, Սաքսեան և իր Օնիկ Արզու-

մանը տիեզերաւուկ ի՛նչ դառնան —
Անա՛ թէ ինչ կը նշանակէ... վիճակա-
հանութեան առաջին պարզուր շահիլը:
Եթէ Շամտանձեան կանխաւ գիտնար
այս բաները, ապա՞նովարար գիրմանա-
կան համալսարանէն դուրս ոտքը կոխե-
լուն պէս, փոխանակ կարգ մը իմաս-
տասիրական... ներաշխարհային յօդ-
ուածներ թխելու, պիտի փութար ա-
ւելի կարճ ճամբով հանելի ղէպի ի նա-
նարութիւն քանի որ՝ Le chemin
le plus court c'est toujours le meil-
leur!

Բայց հիմա խելքը գլուխը եկած է
ալ:

Այս հատորէն անմիջապէս վերջ
պիտի հրատարակէ եղբ. ի՛նչ պէտք է
գիտանալ դեռաւի մանկերը:

Ասոր պիտի յաջորդէ ի՛նչ պէտք է
գիտանալ կարգուած կիկիները:

Անուհետեւ՝ ի՛նչ պէտք է գիտանալ
այլի կիկիները:

Եւ ապա՛ ընտանեացի իր կարգին
պիտի գայ ի՛նչ պէտք է գիտանալ երի-
նկ խաբող կիկիները:

Յետոյ՝ ի՛նչ պէտք է գիտանալ ան-
պաղեփէ կիկիները:

Եւ այսպէս՝ շարունակաբար՝

Ասիէ վերջը Միքայէլ Շամտանձեան
կրնայ հանգիստ սիրտով իր վերջին
քուրքը ընանալ, վստահ ըլլալով թէ՛ իր
գիրքըմանին վրայ կ'ործող մը պիտի
կանգնուի դեռաւի աղջիկներուն, նո-
րահա մանկերուն, կարողութեան կիկի-
նէր, այլի տիկիներուն, էրկիմա խաբող
կիկիներուն և անպաղեփէ կիկիներուն կող-
մէ, որոնց սովորեցնած է թէ... ի՛նչ
պէտք է գիտանալ:

... Ու խոստովանեցէ՛ք որ քիչ
ծառայութիւն չէ՛ Շամտանձեանին ու-
րաճը:

Իր հատորին հրատարակութիւնէն ա-
ռա՞յ անուշադ դեռաւի աղջիկները նո-
րէն գիտէին իրենց գիտնալի բաները, և
կրնային նոյն իսկ Շամտանձեանին
դաս տալ այդ մասին, սակայն անոնց
գիտցածը անպաշտօն կը մնար միշտ և
Շամտանձեան (Միքայէլ) եկաւ իր հա-
րաձանօթ հեղինակութեանը անոնց
գիտնալիք բաները հաստատել ու ստա-
րագրել:

ՅԵՐՈՒՆԱՅ ԲՈՒԼԱՅԵԱՆ

ՆԿԱՆ ԱՆԿԻ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒՍՈՒՑԻՅ ՄԻ ՓՈԽԵՐ ՅԱՃԱԽ

ՅԵՐ ՃԱՆԱԿՆԵՐ ԳՈՒԿ ԴԱՍՏԱՐԱԿԵՐԻ

ԳՐՈՒՑԻ ՍՈՎԵՏՈՒՅՈՒՆ ՏՈՒՆԵ ԹՈՂ ՃԱՌՈՒՅՈՒՆ

ԴԻՐՈՒՑԻ ՍՈՎԵՏՈՒՅՈՒՆ ՏՈՒՆԵ ԹՈՂ ՃԱՌՈՒՅՈՒՆ

Դիւրացական արձակուրդի օրերը
անցնելու մօտ են և վերանաւոր օրերը
կը հասնին, Պարագուրըր սահմանաւ է
ուսուցիչներու, ուսանողներու և բոլոր
մեծը աշխատանքներուն հանգիստ վա-
րելով տալու, անոնց մօրքի սպասուած
զարմանքը, մարմնական և մտաւորա-
կան հակակշիւթիւնը հաւատարմութե-
լու համար ճամբորդութիւններով, օ-
ղափոխութիւններով, պատգամներով,
դրօսանքներով, հանելի ժամանակներով,
Դիւրացական յոռի կազմակերպութեան
մը հետեւանով, մեր ուսուցիչները
պարագուրի ժամանակամիջոցին մէջ
մտքի հանգիստ վայելել շատ հեղի կը
գտնուի. նախ անոնց նիւթներն ան-
ձուկ վիճակը չթողարարէ մօրքի պա-
հանգիստ կազմուածքով, և լետով ան-
խուսափելի փոփոխութիւններ մտա-
նայնութիւններու, անտուր յոգեու-
թիւններու կը մտնեն գտնուի. այս
կերպով կարելի չըլլար սպասուած ար-
դիւնքը ձեռք բերել:

Մեր ուսանողներուն մեծամասնու-
թիւնն ալ արձակուրդէ օգտուելու պայ-
մաններու մէջ չի գտնուիր: Բարեկեցիկ

և ազնիւ ընտանեաց պատկանող ուսա-
նողներու փոքրամասնութիւն մը կայ,
որ ընտանեական ինտելիկներու և հոգա-
ծութիւններու ազդեցութիւնով կրնայ
օգտակարապէս գործածել արձակուր-
դը, սակայն, մնացած մեծամասնու-
թիւնը փողոցներու մէջ աղտոտ տեսա-
րաններու անհասկանալի ըլլալով՝ լարիշ
բարքեր տեսնելով՝ մոլորեցան և ապա-
կանութեան աւելի սերմերով կ'արա-
տարուի սրտով ու հոգիով:

Վերամուտի առթիւ դպրոցական
վարժութիւններ, գործ մը տեսած ըլլա-
լու համար, երբ ամբողջ տարեշրջանին
մէջ փայլուն և աշխատ անգործու-
թիւնով մը կը փայլին, իրենց փառա-
սիրութիւններուն միջոց կ'ընտրեն ու-
սուցիչները, և զանոնք փոփոխելով՝
սրտի գոհունակութիւն կ'ունենան ընե-
լու թէ՛ նոր տարեշրջանին մէջ վար-
ժարանը կանոնաւոր կազմակերպութեան
մը մէջ դրած են, սակայն մի՛ հաւա-
տաք, յաջորդ տարի դարձեալ նոյն
գոհունակութիւններ ու նոյն փոփոխու-
թիւնները:

Վերամուտի առթիւ հոռու ուսու-
ցիչներ կը ճամբորդեն, ու աւարտու-
թիւնով թէ՛ անոնք մեծութեւ չունին
սովորեցնելու, թէ՛ անոնք չեն կրնար
ազգել ուսանողներուն վրայ, և այլն, և
նորք կը բերուին անոնց տեղ, ան-
փորձներ, նոր կամ քանի մը տարուան
չըմանաւարտներ, աւելի ժաճանք, ու-
րաճը իրենց նոր գործին մէջ հայրի-
տեղական պահպաններուն, պարագանե-
րուն, դժուարութիւններուն կը տեղե-
կանան, ահա տարին կը ըմնայ, տա-
րեշրջանը կ'աւարտի, իրենց պատշաճը
կը լրանայ, և դարձեալ արդիւնք չի
տեսնուիր, մտաւորական և բարոյակա-
նութեան անկշիւթներով:

Ընդհանրապէս օգտակար և արդիւ-
նաւոր եղած են այն կրթական հաստա-
տութիւնները, որոնց վարիչները շա-
րունակական ուսուցիչ փոփոխութեան
հետամուտ եղած չեն: Անկարող նկատ-
ուած ուսուցիչներ յարատեւութիւնով
մեծ ազդեցութիւն ձեռք ձգելով՝ հիւս-
նով արդիւնքներ տուած են, վստահ
անոնք անընդհատ չլինան մէջ գտնուած
են ուսանողներուն հետ, որոնք իրենց
պզտիկ հասակէն սկսեալ միեւնոյն կըր-
թիւնի հոգածութեան և ինտելիկներուն
ներքեւ մեծանալով՝ ալ անկարող կը
զգան ինքնին զիմարդիւն ունոր:

Եւ այս կերպով կը կազմուի ինքնայօժար
և ուղիղութիւն մը, առանց պատիժի և
նախկին ինքնուրոյն գիտնալի տնոր:
Այս կերպով կը կազմուի ինքնայօժար
և ուղիղութիւն մը, առանց պատիժի և
նախկին ինքնուրոյն գիտնալի տնոր:

Շատ մեծ վստահութիւն կը ներշնչէ
այն ուսուցիչը որ աշխատող, փափա-
քող, անհաշիւսէր, պարտաճանալ է
և բարոյական թմայնագիր. եթէ մեր
վարժարաններուն մէջ ունենք այս տե-
սակ բարոյական առաքելութիւններով
օժտուած ուսուցիչներ, որոնք սիրով
իրենց գործին փարած ըլլան, շատ յա-
րեւաղը պէտք է համարենք ինքնին ին-
տելի, որովհետեւ արուեստին վեհու-
թիւնը ինքնուրոյն ուսուցիչներ, պէտք
եղած ժամանակ, մեծամեծ դժուոր-
ութիւններ ալ ընելով, մեր վարժարան-
ներուն փափաքած ուղղութիւնը կըր-
նան տալ: Թէպէտ այս տեսակները
սկիզբները զգոհութիւններու տեղի
ունեն, սակայն հետզհետէ փորձառու-
թիւններով գնահատելի ծառայութիւն-
ներ կրնան մատուցանել մեր դեռահաս
ուսանողներուն:

Մեր վարժարանները սկսած են վե-
րաբացուիլ, ծնողներ կը փութեն
վարժարան զրկել իրենց զաւակները,
և հանգիստ չունէ մը կ'առնեն, ինք-
զինքնին ապառ զգալով ա՛նքն պատա-
խանաւորութիւնէ:

Մեր մէջ ընդհանրապէս շատ թերի

է ընտանեական դաստիարակութիւնը,
ա՛նքն լարիք վարժարաններն կը սպա-
սենք և մենք մեր ընտանեակներուն մէջ
բոլորովին անհոգ կը դառնանք մասաղ
սերունդին դաստիարակութեան:

Դիւրեղներ կան, որոնք շատ թեթեւ
և թել կերպով կը նսնեն իրենց զա-
ւակներուն բարոյականին վրայ, բա-
ւական կը սեպեն հոգալ անոնց պեռ-
քներ, անուշանիլ զանալ և վարժա-
րան զրկել, և ալ իրենց պարտականու-
թիւնը կատարած համարելով՝ սրտի
գոհունակութիւնով կը սպասեն վայե-
լի իրենց աշխատութեան պտուղները,
և իրենց ուրախութիւնը կատարեալ
կ'ըլլայ երբ կը տեսնեն զանոնք զա-
բացած ուսուցիչներով, զանազան գի-
տութիւններով, միշտ լաւագոյն նը-
կարագրի, անուշազգին բարոյականը
դեռ կազմուած չէ անոնց մէջ. այս է
պատճառը, որով ծնողներ յուսախաբ
կ'ըլլան շատ անգամ:

Եթէ սպասենք որ մեր նոր սերունդը
մոլորեցնենք զենք մաքուր կանգնող
մը ապրիլ լոկ փորձառութիւններով ա-
ռաքնորդուելով, և միայն անձնական
ջանքերով՝ շատ սխալ կ'ըլլանք, վստահ
վստահ զի անձնական փորձառութիւն-
ները ալ օգուտ չեն ընել քաջաշուք
բարոյական մը, ուստի ընտանեական
դպրոցական դաստիարակութիւնները
պէտք է վերադր լրացնեն, և ոչ թէ
կարող կանանք:

Յատկապէս է գրել թէ՛ մեր վարժա-
րաններուն ուսանողներէն չստանալ ի-
րենց ընտանեակներուն մէջ բոլորովին
տարբեր կեանք մը կը տեսնեն. զգա-
րոյն մէջ քարոզած առաքելութե-
թիւններու, ազնութիւններու, վստահ
բարոյականի հակառակ ապրած կեանք
մը, զոր կ'ապրին զիրենց յիշատակու-
թիւնը, անուշադ բացառութիւններ յար-
գելով, և անոնց ազդեցութեւ տալիս պար-
զուած այս հակասութիւնները ծանր
դժուարութիւններ կը հանեն մեր կրթ-
թական գործին:

Յայտնի է թէ՛ շատ արդիւնք կը
սպասենք մեր ուսուցիչներէն որոնք
եթէ դրամէն աւելի կը սիրեն իրենց
գործը, քարձակին մը պէս անհա-
տիր, կրնան արդարացի իրենց վրայ
գրուած յոյսերը:

Դպրոցական վերամուտի այս օրե-
րուն ուսանողները ընդհանրապէս աւելի
փափաքով և սիրով կը համակերպին
կարգապահական խստութիւններու, և
ուսուցիչները աւելի եռանդ կը զգան
գործելու, սակայն դժբաղդաբար գործը
այս ուղղութիւնով չը շարունակուիր
մինչեւ վերջը:

Ուսանողները հետզհետէ կը սկսին
ձանձրանալ դպրոցական միջոցակ
կեանքէն, որ հանելի ըլլալէ շատ հեղի
կը թուի իրենց, վարժարանին մէջ
անիրաւութեան, անարդարութեան զա-
նազան պարագաներ նշմարելով՝ կը
սկսին ատելութիւնով վերաբերուիլ այն
հաստատութեան, որուն մէջ պիտի
կրթուին և դաստիարակուին: Իրենց
ուսուցիչն վրայ չտեսնելով բարոյական
գերազանցութիւն մը, ռեքը, համակ-
թիւնը հետզհետէ կը պակսի անոնց
մէջ, անոր նկատմամբ Այս տեսակ
միջոցառում մը մէջ, ուր սէր կը փայլի
իր բացակայութիւնով, համոզիլ խա-
նայնութիւնը, յորդորներու պիտի յա-
ջորդեն պատիւներ, որոնք ալ ունա-
կութիւն դառնալով՝ բարոյական ստոր-
նացում պատճառ պիտի լրան, և բո-
լորովին պիտի բնաւան մեր ուսանող-
ներուն արժանապատիւութեան զգացումը,
որ զսպասնէն և առողջ բարոյական մը:

Ուսուցիչներն ալ իրենց կարգին
վերամուտի առթիւ ունեցած եռանդներ
և իրենց աշխուշ գործունեութիւնը չեն
պահել մինչեւ վերջը: Մեր վարժա-
րաններուն վարիչներուն անարկի զի-
տողութիւնները կը վստացունեն զա-

նոնք, Ողջամիտ և արդիւնաւոր պաշ-
տնավարութեան մը համար զանազան
միջոցներու բացակայութիւնը կը մարդ
անոնց եռանդը, Այսպէս նաեւ կարող
ուսուցիչներ, արժանաւոր դաստիա-
րակներ երբ կը տեսնեն որ կրթական
գործին մէջ ապկար պաշտօններով,
բացարձակ ոչնչութիւններ կը յաղորդեն
գիրք մը չնկել իրենց և մեծ համարա-
նեւոր կը տիրանան, անօրինակ միջոց-
ներով և անվայել ընթացքով մը, քեծ-
նելով, խաբելով, կեղծելով՝ այն ա-
տեն այդ արժանաւորները կը վստա-
նան, կը յուսահատին, կ'ընկճուին, և
դարձեալ մենք ենք որ կը տուենք,
չը կրնալով որոշ և նպատակաւորաբար
ուղղութիւն մը տալ մեր կրթական
հաստատութիւններուն:

Շատ հեռուն չեմք անք, մեր բոլոր
վարժարաններուն մէջ թէ՛ մարդա-
գործի մէջ և թէ՛ գաւառները առանց
վկայականի պաշտօնավարող ուսուցիչ-
ներու մեծ թիւ մը կայ, և այս վեր-
ջինները ազգու պաշտպանութիւններով
կը շարունակեն իրենց պաշտօնները,
միայն իմաստելով ուսուցչական վկա-
յական անելու համար հաղի եղած
յոգեութիւններէն, այնպատեւ ինքնե-
րէն, և միթէ ասանկերը տխուր ազ-
դեցութիւններ մը, ուստի տալարաւ
թիւները չեն ներգործել ուսուցչական
ձեռնարկութեան վկայական ունեցող-
ներուն վրայ, որոնք խիստ ճշմունքեան
մը բովէն անգամ ըլլալով՝ հայտ աչքով
չեն կրնար նայիլ առանց վկայականի
պաշտօնավարող իրենց պաշտպանիչնե-
րուն, և այս անհայտութեան երեսէն
դարձեալ մեր վարժարաններն են որ կը
տուեն:

Ուսուցչական վկայական ունեցող-
ները նպատակով ինքն կը նային չունե-
ցողներուն, և չունեցողներն ալ կ'ար-
համարեն ունեցողները: Միեւնոյն առ-
պաղելին մէջ գտնուող արուեստակից-
ներու մասին այս անսիրելութիւնը
պատուաբեր չէ ըստ:

Երկու ծայրերուն պէտք չէ եր-
թանք. նախ առանց վկայականի
ուսուցիչ չգործածենք, վստահ ընա-
լու է խորհիլ թէ՛ մեզի անձնաթի-
անք մը ձեռքերուն յանձնելու համար
մեր պղտիկներուն դաստիարակութեան
հոգը՝ տարակոյսի և վարանմաներով
կը մատուցեն, սակայն վկայականը
կրնայ ցրուել մեր կատակներով, Երկ-
րորդ, բոլորովին կոր վստահութիւն
պէտք չէ ունենալ վկայականաւոր
ուսուցիչներու վրայ, վստահ չի անուշ
ալ իրեն մարդ կրնան թերութիւններ
գործել իրենց պատշաճին մէջ, և այս
պարագանի վկայականը յանցանք չու-
նի, վկայականին պէտք չէ վերաբեր-
վան կողմ ուսուցչին թերութիւնները,
միթէ առանց վկայականի ուսուցիչներ
թերութիւններ չեն գործել:

Վկայականաւոր ուսուցիչներ պէտք
չէ դադարել յառաջիկային, աշխատել,
նորանոր մտուութիւններ տալարաւ հա-
մար, կամ պէտք չէ ամէն յայն զին
իրենց վկայականին վրայ, և յայն զիւ-
թական ուժ մը, հրապարած գորու-
թիւն մը նկատելով՝ պէտք չէ թել
վերաբերում մը ունենան իրենց պաշ-
տանի կիրառութեան մէջ, և այն ա-
տեն կրնան նախընտրելութեան իրա-
ւունք տալարաւ, իսկ վկայական չունե-
ցողներն ալ պէտք է լարեն իրենց
և իր կատակին ընտելութեան յոյժու-
թիւններէն, հակառակ պարագային
թերութիւն գործած կ'ըլլան, ինչ որ
պատել չը բերել իրենց:

Դպրոցական վերամուտի առթիւ
շատ անգամներ, առանց հարկեցուցիչ
պատճառի, կը ճամբորդ ուսուցիչներ,
ընդհանրապէս պաշտպան չունեցող ու-
սուցիչներ, որոնք յանցանք միայն
այն է որ պատպան չունեն, և այս
խեղճ զրկումները, անիրաւունքներ
ուրիշ նոր պաշտպան մը գտնեն,

Դպրոցական վերամուտի առթիւ
շատ անգամներ, առանց հարկեցուցիչ
պատճառի, կը ճամբորդ ուսուցիչներ,
ընդհանրապէս պաշտպան չունեցող ու-
սուցիչներ, որոնք յանցանք միայն
այն է որ պատպան չունեն, և այս
խեղճ զրկումները,